

Rester af stavkirke fra Valdemar Sejrs tid

Spændende udgravning i Bøgelund

Af Inger Merstrand, Lokalthistorisk Arkiv 2009

Bøgelund er i dag en samling spredte gårde og huse, der ligger allersydligst i Viborg Kommune - mod vest grænsende op mod Ikast-Brande og mod øst mod Silkeborg Kommune. Her samles flere gamle veje, blandt andet en gren af hærvejen. Navnet Bøgelund stammer helt tilbage fra den tid, da landet var dækket af store skove, og som navnet siger, har den dominerende træsort her været bøg.

Overlevering om et kapel på stedet

Den største af gårdene hedder "Bøgelundgård". Her har slægt efter slægt i århundreder fortalt efterkommerne om et kapel, der engang lå på stedet. Omkring Første Verdenskrigs begyndelse var den lille Niels Pedersen hyrdedreng på gården, og han lyttede med store øjne, når den gamle aftægtskone fortalte om kapellet. Omkring 10 år senere fandt Anders Nielsen et tydeligvis meget gammelt og helt unikt stenhoved på "Bøgelundgård"s mark. Det var af granit og omtrent på størrelse med et nyfødt barns hoved, og det havde en påfaldende lighed med hovederne på den gamle granitdøbefont i Karup Kirke. Alle på gården var enige om, at det hørte til i Bøgelund, og det blev omhyggeligt gemt og vist frem til alle interesserede. Mange år senere, da den gamle kone på gården for længst var død, og Niels nærmede sig de 60, stødte han under grusharvning på "Bøgelundgård"s mark på nogle middelalderlige stensætninger, som han mente kunne stamme fra det kapel, han havde hørt om som barn. Han syntes, fundet var så spændende, at han kontaktede Stiftsmuseet, som kom ud for at se på stenlægningerne – uden at der i øvrigt skete mere. Tre år senere fandt han skeletrester i en grav, der havde været dækket af et tykt lag flygesand, og han kontaktede igen museet. Året efter foretog de en prøvegravning, som afslørede de første 27 grave. De fandt også resterne af et kirkegårdsdige, der havde omgivet en middelalderlig gravplads, helt tilføjet af sandstorme. Bl.a. ud fra skår af lerkar bedømte museet anlægget til at være fra 1200-1300 tallet.

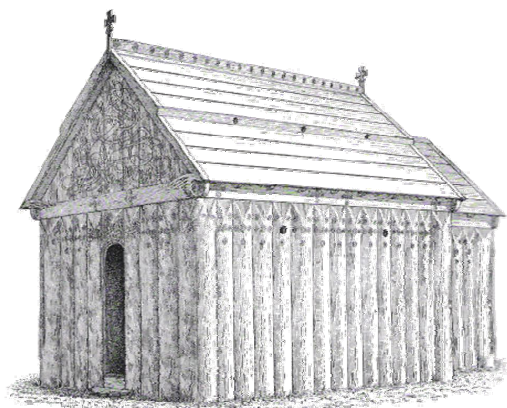
Udgravningen. Dette billede giver et godt indtryk af, hvor dybt nede kirkegården lå, dækket som den var af et tykt lag flyvesand. Her ses det, hvordan stenene var anbragt i firkanter omkring nogle grave. Foto: Viborg Stiftsmuseum.

Udgravet af unge arbejdsløse

Nu lå projektet stille helt til oktober 1979, hvor udgravningen endelig kom i gang igen som et beskæftigelsesarbejde med 21 unge, arbejdsløse piger. Man holdt først op, da det begyndte at blive vinter, men næste forår fortsatte udgravningen, og det lykkedes at fastslå, at der virkelig har ligget ikke alene et kapel, men en kirke i Bøgelund, omgivet af et kirkegårdsdige, der de mest velbevarede steder er op til 1,5 m. bredt. Selve kirkegården var ca. 50 x 50 m. med begravelser over hele arealet, nogle steder med flere lag gravsteder. Mange af dem var kantet med knytnævestore marksten, muligvis såkaldte syldsten til gravhuse, som man har set ved enkelte andre udgravninger i Danmark.

Selve kirken var placeret i midten og ca. 6½ m. bred og 11-12 m. lang, og der kan muligvis have været et korafsnit mod øst. I så fald har kirken været en del større. Der var ikke spor af hverken teglsten eller kvadre, så kirken må have været opført udelukkende i træ, formentlig i stavværk og med pladeformede ”spån” sømmet fast på et tagunderlag. Antallet af gravpladser kom op på 7-800, og på stedet blev der foruden en masse potteskår fundet nogle smykker og en halv snes mønter dels fra Valdemar Sejrs tid og dels fra Christoffer den Anden.

***Stavkirke.** Kirken i Bøgelund har set ud omtrent som på billedet; men måske har den været knap så fint udsmykket. Der kom kun lys ind i kirken gennem de små, runde huller, så der har været meget mørkt, når ikke den blev oplyst af vokslys.*

Eksisterede kun i ca. 100 år

De mange fund viser, at der har været et samfund i Bøgelund for 7-800 år siden - bestående af en kirke, en samling huse og store agre. Både øst og syd for Bøgelund er der påvist lange, smalle middelalderagre, der er pløjet med hjulploven, som kom til Danmark i 1100-tallet. Her på den magre og sandede slette har indbyggerne måttet kæmpe en hård kamp imod vinden og sandflugten, og landsbyen har kun eksisteret i ca. 100 år. En nedbrændt kirke og en meget voldsom sandstorm, der efterlod markerne med et 20-50 cm. tykt lag fygesand, har fået indbyggerne til at forlade stedet. Der er også dem, der mener, at indbyggerne kan være døde under den sorte død, der kom til Danmark i 1349, men ifølge arkæologerne har beboerne forladt området i Bøgelund endnu før.

Døbefont og stenhoved måske en del af stavkirkens inventar

I vinteren 1978-79 blev der afholdt en studiekreds i konfirmandstuen i præstegården i Karup. Emnet var Karup Kirke og dens helligkilde. Her blev stenhovedet fra Bøgelund vist frem, og den teori fremkom, at det på grund af dets påfaldende lighed med hovederne på døbefonten engang har hørt sammen med fonten. Da det gennem udgravningerne senere blev bevist, at der virkelig har været en kirke i Bøgelund, kunne man forestille sig, at døbefonten og stenhovedet har været en del af inventaret i kirken. De er begge fra 11-1200 tallet og af granit. Da kirken i Bøgelund er nedbrændt, kan døbefonten være transporteret ad søvejen til kirken i Karup, mens hovedet er forsvundet i fygesandet og først er dukket op ca. 6 århundreder senere. Det er naturligvis kun gætterier. Vi ved intet om en eventuel kirke i Karup i den tidlige middelalder, men vi går ud fra, der må have været en kirke, før den store og prægtige valfartskirke blev bygget sidst i 1400-tallet. Selv om den nye kirke var forment udsmykket bl.a. med smukt udskårne billeder i træ, blev den gamle døbefont ikke udskiftet. Den bruges fortsat i Karup Kirke, der efter en omfattende ”restaurering” i 1744 kun er en lille del af den engang så prægtige kirke.

Stenhovedet muret ind i væggen på Karup Kirke

Stenhovedet gik i arv til Anders Niensens datter, Karen Margrethe Bonde, og hun havde egentlig tænkt, at det skulle fortsætte med at gå i arv i hendes slægt. Sådant var det også gået, hvis ikke et medlem af Karup Menighedsråd, Henning Jespersen, havde fået hende overtalt til at skænke det til kirken, for at det kunne blive sat op på muren ved døbefonten. Der gælder særlige regler for gamle

kirker, så menighedsrådet kunne ikke uden videre sætte hovedet op i kirken. Der skulle først indhentes tilladelse fra Nationalmuseet, men den gik hurtigt igennem, for, som Nationalmuseets medarbejder sagde efter at have inspiceret hovedet og døbefonten: ”Nu bliver stenhovedet anbragt det helt rigtige sted.” Den 15. november 2009 blev det muret ind i væggen lige over døbefonten, og kirken er blevet en attraktion rigere. I forvejen har den flere helt unikke ting, bl.a. et rå udhugget vievandskar, der som det eneste i Danmark sidder på sin oprindelige plads lige inden for døren.

Stenhovedet anbringes på væggen i kirken. Her har Henning Jespersen sat stenhovedet op på væggen. Ser man godt efter, kan man se de rå udhuggede ansigtstræk på stenhovedet og på døbefonten, hvor dåbsfadet er fjernet. Dengang døbefonten blev lavet, skulle børnene under dåben holdes helt ned under vandet, og derfor var det udhuggede hul både bredt og dybt. Den skik ophørte først, da mange børn døde efter dåben af vand i lungerne. Foto: Inger Merstrand.

